

Valószínű, hogy e kettő között volt Vaynénak egy szülése, — az akkor világrajött, azonban vagy halva született, vagy oly csecsemő korban halt el, hogy azokról a genealogiák nem vesznek tudomást.

Ennek a levélnek az akadémiai kiadás szerint 5649. (3794/a) volna a száma.

REXA DEZSŐ.

SZÁNTÓ (ARATOR) ISTVÁN NEKROLÓGJA.

Szántó (Arator) István jezsuita író 1612 július 3-án d. u. 5 óra tájban halt meg Olmüchen. Másnap délután temették. Halálakor is, temetésekor is jelen volt báró Rzcizani Kawka (Kasska) János főúr, Brumow ura, a katolikus restauráció buzgó támogatója Cseh- és Lengyelországban, az olműci jezsuita rendháznak is nagy jótévedője.¹

Régi szokás Jézus-társaságában, hogy az egyes rendházak összeállítják halottaiknak életrajzát. Az évi jelentéssel egyetemben a nekrológok másolatát is megküldik a tartományfőnököknek s Rómába a generálisnak. Szántó nekrológját Veress Endre adta ki a Jézus-társasága évkönyvei (*Litterae Annuae Societatis Jesu anni 1612*) alapján.² Azonban az évkönyvek csak kivonatosan vették föl Szántó nekrológját, s belekeveredik a szövegbe az évi jelentésnek olyan részlete is, amely nem vonatkozik Szántóra.

Részletesebb és pontosabb az olműci kollégium házitörténetében (*Historia Collegii Olomucensis S. J. 1566—1727.*³) található nekrológ. Fontos forrás ez Szántó életrajzához, épazért érdemesnek találok egész terjedelmében való közlésre.

Az olműci házitörténet egy-egy évi följegyzése rendszerint az iskolai életről szóló beszámolóval kezdődik, ezt követi a személyi változások (elhunyt rendtagok, újszerzetesek) bejegyzése. Ilyen keretben olvassuk Szántó nekrológját is.

Íme, az olműci nekrológ szószerinti szövege:

(Pg. 66.) Anno 1612 . . . . Unum ex hoc exilio supremus Pater evocavit P. Stephanum Aratorem Hungarum aetatis, septuagesimo secundo s.⁴ tertio, societatis quinquagesimo secundo, Professionis vigesimo.⁵ Fuit hic vir candidus, simplex et rectus; Catholicae Religionis vehemens propugnator, acerrimus Haereticorum insectator; Romae anno 1560 in Societatem admissus;⁶ audita Philosophia et Theologia in Austriae provincia partim Tirnaviae, partim Viennae politiori literaturae iuventutem imbuit, bis docendo cursum Philosophicum emensus; jubilaeo Gregoriano⁷ et aliquot sequenti-

¹ (Veress): *Fontes rerum Transylvanicarum*. V. 281.

² I. m. V. k. 218. l.

³ Bécsi Nemzeti Kvtár 12.026. sz. kézirat. 66. l.

⁴ Nehezen kibetűzhető rövidítés. Lehet s. (seu v. sive) avagy l. (licet.)

⁵ Sz. 1540-ben született Devecserben. Négyes szerzetesi fogadalmat tett Bécsben 1592 febr. 9-én. (I. m. V. k. 266. l.)

⁶ Sz. 1561 febr. havában lépett a Jézus-társaságba.

⁷ Az 1575. év volt jubileumi esztendő.

bus annis Romae in S. Petro poenitentibus aures dedit. Ibidem ex redditibus S. Stephani seminario Ungarico erigendo plurimum studii et operae contulit. In Ungaria multis annis concionibus sacris multa hominum millia fovit, eorum presertim qui ex ditionibus Turcarum Varadinum confluebant, multos haereticos ad Catholicam fidem convertit, Catholicos in fide confirmavit, ad veram solidamque pietatem finxit, et formavit, Daemones ex obsessa persona eiecit. Cum 40 s. pluribus concionatoribus haereticis in procerum Transylvaniae consessu, et magna hominum frequentia congressus, disputatione fregit. *Catholicum Catechismum* ad imitationem Romani, multis controversiis fidei explicatis auctum vulgari lingua scripsit. *Biblia sacra* confutatis haereticorum translationibus, ex Hebraeo, Graeco, Latinoque textu, et Sanctorum Patrum citationibus in Hungaricum Sermonem vertit,¹ in eoque opere cum iam novi Testamenti libros Hungarica lingua texeret vivendi, et scribendi finem fecit. Charus olim Serenissimo Regi Poloniae Stephano Bathoreo, quem semper fuisse Catholicum contra sinistras aemulorum dolos et opiniones insigni oratione Romae Summo Pontifici et Cardinalibus demonstravit: eundem Joannis Principis Transylvaniae legationem apud Maximilianum Imperatorem pro pace componenda obeuntem, et dolo adversariorum Hungariae fines armis interea infestantium in fraudulentae legationis suspicionem actum atque custodiae [(Pg 67) mandatum in illis angustis et necessitate maxima positum spirituali solatio iuvat; A quo dei Principe Transylvaniae, nec multo post Poloniae Rege creato saepe ut in Transylvaniam veniret ad opem ferendam. Christianis, fraude Haereticorum circumventis sollicitatus, tandem R. admodum P. Claudio Aquaviva concedente in Transylvaniam missus; Varadini Collegio adipiando possessionem amplissimam accepit. Sed iniuria temporum mortuo Stephano Rege, et Haereticorum procerum potentia Sigismundum Bathoreum Transylvaniae Principem adolescentem premente, cum reliquis Patribus anno 1588 ipsis diebus natalibus Christi pulsus, primum in residentia Ungarica Selliae (Sellye), superiorem egit, verbo Dei, et Sacramento pascens populum, postea Viennae casus conscientiae docuit aliquot annis: hic pestis contagione laesus anno 1600, Thurocium migravit; unde anno 1605 Haidonico tumultu cum sociis exactus, Olmutii voluntate superiorum quievit, utrobique scribendis libris, et confessionibus audiendis otium utiliter collocans. Nec minus et charus fuit Archiepiscopis Strigoniensibus, Stephano Feirkevi (Fehérkövi), Joanni Kutasschi (Kutassi), et qui nunc Ecclesiam gubernat, Francisco Forgatz (Forgách), multis quoque viris illustribus Ecclesiasticis et saecularibus cum veneratione notus. Quorum vitia zelo iustitiae, et honoris divini non dissimulabat, qua viva voce coram presentes, qua literis absentes officii admonendo.²

¹ A nyomtatott nekrológ szövege: Testamentum Vetus ex collatione Hebraici, Graeci Latiniq[ue] contextus vernacule interpretatus edidit modo. . . (Veress i. m. V. 218.) Az «edidit» szó itt is úgy értendő, hogy az ószövegségi rész kéziratával teljesen elkészült Szántó.

² Innen kezdve későbbi bejegyzés, feketébb tintával, de ugyanattól a kéztől.

In egenos liberalis, misericordiam ab infantia secum adolevisse dicitur. Libertate, dicendi contra haereses et vitia publica multorum in se odia concitavit. Quidam tamen hominis innocentiam et doctrinam admirabantur, aliqui etiam hostes venerantur. Silentii et cubiculi custos studiosissimus, a mulierum familiaritate plurimum alienus: quo factum ut Varadini, sive veneno sibi dato ab haereticis, ut ipse putabat sive alia de causa gravi morbo oppressus, absentibus sociis quos ad subditos Turcarum consentientibus Turcis expediebat, salutis animarum desiderio, ipse se incluserit nemini patefacto aditu: moriturusque erat nisi pii homines eius desiderio victi perfractis fenestris, et ianua vi patefacta ipsum inde semivivum extractum pristinae valetudini reddidissent. Cupidus Martirii quod exul pro Catholica Fide moreretur gaudebat. Eum morbo decumbentem, et alias, et cum ultimum spiritum Deo redderet visitavit Illustris D. Joannes Kasska; eiusdemque funus gestata face in templum comitatus nobiscum funereas preces pro anima Deo obtulit. Huius ne immaturum e vita exitum compensavit trium iuvenum in Societatem ingressus.

A nekrológ szép jellemrajzot ad Szántóról. Abból az időből ez a leghatározottabb életrajz az olmüci H. D.-ban. Jele annak, hogy ezt a kiváló magyar jezsuitát mennyire nagyrabecsülték olmüci rendtársai is, akiknek körében töltötte életének utolsó éveit.

A Veress kiadta nekrológ végén Szántó életrajzához hozzákapcsolódik az évi jelentésnek egyik részlete, amely nincs vonatkozásban Szántó működésével. Beltrand Lajos boldoggá avatásának olmüci ünneplésekor nem Szántó, hanem az innsbrucki származású P. Dingenauer György tartotta a domonkosok templomában a nagy sikert aratott s nyomtatásban is megjelent latin szentbeszédet.

TIMÁR KÁLMÁN.

ADATOK BESSENYEI ÉLETÉHEZ ÉS MUNKÁSSÁGÁHOZ.

Bessenyei remeteéletére és itthon írt munkáinak történetére vonatkozólag Széll Farkas közölt legtöbb adatot. *A Bessenyei-család történetében* Rakovszky debreceni főbíró följegyzésével bizonyítja, hogy Bécsből már 1782-ben hazaköltözött Bercelre, «otthon a birtokok feletti rendelkezést átvette», de aztán, mivel testvérei ellenzéssel fogadták reformterveit, megosztozott velük, s maga «elvonult Pusztakovácsiban levő kis jószágára.» Annak bizonyítására, hogy a meglehetősen szűkös helyzetbe került család fölemelésén mégis tovább is gondolkodott, hivatkozik az író, valamint Sándor bátyja és Sághy Mihály közt 1791-ben Szőke pusztá átadásáról foyt tárgyalásokra.¹ E pusztá birtokáért való pörösködésnek Széll Farkastól nem ismert aktáiból azonban az tűnik ki, hogy Bessenyei atyjának halála után négyöt évvel testvérei többségének megbízásából a *Nemes Familia Administratoraként* szerepelt, tehát a Szélltől említett tárgyalásokat is ily minőség-

¹ *A nagybessenyei Bessenyei-család története.* 1890. 98—9. l.